

Iveta Dukaļska

GADSKĀRTU RITUĀLU SINKRĒTISMS LATGALES PIEROBEŽĀ

Raksta mērķis ir analizēt divas ziemas saulgriežu cikla tradīcijas (īšona gradzēs un удму коледовать) un divas pavasara saulgriežu cikla tradīcijas (ходить по алею unīt laluoti). Šo tradīciju pārmantošana ir notikusi ģimenē un tās ir bijušas raksturīgas lauku kultūrvidē Latgales pierobežā līdz 20. gadsimta 60.-70. gadiem. Pētījuma gaitā ir pievērsta uzmanība tradīciju (īšona gradzēs, удму коледовать, ходить по алею un laluoti) izcelsmei, rituāliem un sociālajai nozīmei. Tiek atklāts kopīgais un atšķirīgais tradīciju rituālajās norisēs. Pētījuma avoti ir Latviešu folkloras krātuves materiāli un lauka pētījumu intervijas, ko veikusi raksta autore Ludzas un Krāslavas rajonos 2005.-2008. gadā (šobrīd Ludzas, Kārsavas, Ciblas, Zilupes un Krāslavas novadi). Informācijas analīzei tiek izmantota salīdzinošā metode, lauka pētījumos iegūto informāciju salīdzinot ar publicēto avotu un literatūras materiāliem. Analizējot minētās tradīcijas, tiek raksturotas sinkrētisma pazīmes, kas izpaužas divējādi: 1) kristīgās baznīcas un tautas (pagānisko) tradīciju sinkrētisms, 2) dažādu etnisko grupu tradīciju sinkrētisms.

SYNCRETISM OF THE SEASONAL RITUALS IN THE LATGALIAN
BORDERLAND

German written sources are representing information on masquerade traditions in Latvia already in the 17th century - Latvian mask parades in 1636 are described by the Kurzeme and Zemgale Superintendent, P. Einhorn. (Jansons 2010: 49). Information about the Latvian masquerade traditions from the Christian Church sources in the nineteenth century and at the beginning of the twentieth century have been negative, which is analyzed in 30-ties of the 20th century by ethnologist Jānis Alberts Jansons in his work "The Latvian mask parades", but through a field study at the beginning of 21st century conclusion can be drawn that these traditions have been explicitly significant within the rural cultural environment up to 60-70-ies of the 20th century. Research of traditions does not lose its importance also in today's multicultural society, as it helps to understand the human philosophy of life and relationship with nature of the rural cultural environment.

This article aims to describe the two Christmas masquerade traditions 'īšonu gradzēs' and 'удму коледовать' ('īt kaladnīkūs' - to go mummery), where in Latvia, as elsewhere in the world, "mask parades are associated with celebrations and public holidays" (Rancāne 2008: 217). The paper is also dealing with two Easter traditions - 'ходить по алею'

(walk *alehujah*), and 'īt laluoiti' in several aspects related to the Christian church traditions, but inheritance of them has been performed in family, by transfer of the knowledge and skills from generation to generation. In course of the research attention focuses on origin, rites and social sense of the tradition: 'īšona gradzēs, удму коледовать, ходить по алелуя' and 'īt laluoiti'. Similarities and dissimilarities are revealed in ritual processes of the said traditions.

Research hypothesis: upon analysis of winter and spring cycle anniversary celebration rituals of the ethnic groups residing in Latgale, it is possible to discover features of syncretism of these traditions. Features of syncretism of the traditions become apparent in two ways. First, through interaction between the Christian church and folk traditions, which is characterized by: adjustment of the ritual traditions to calendar of the Christian Church holidays, not the natural cycle of solstice; music repertoire, where the narrators do not distinguish between folk songs and the chants, calling then God's songs, and functionality, where the performers of rituals, as narrators indicate, are the first carriers of Christ's message.

Second, syncretism emerges in traditions of various ethnic groups, affected both by ethnic groups living in the Latgale borderland, the cultural environment developed by them and usage of languages. as well as interaction between the lyrics and musical repertoire and personal experience, grounded on the tradition inherited in the family.

The study is based on materials of the Latvian Folklore Depository and field research interviews conducted by author of the article in Ludza 2005-2008 (currently Ludza, Kārsava, Cibla, Krāslava and Zilupe municipalities), which covers informatively dense time period: 30-70-ties of the 20th century. The comparative method is used for analysis, where information derived in the field studies is compared to materials from published sources and literature with regard to the rituals of Christmas masquerade tradition and Easter tradition. Theoretical basis of research comprises publications of Latvian (Jānis Alberts Jansons, Aīda Rancāne, Anda Beitāne, etc.) and Polish ethnomusicologist (Gustav Juzala) and other folklore specialists.

Expressions of syncretism in seasonal rituals in the Latgale borderland are not specifically studied, therefore the author's research is considered to be innovative, but it is not completed and represents only early stages of more serious study.

Pirmās rakstītās ziņas par latviešu masku gājieniem ir negatīvas, jo šī tradīcija tiek uzskatīta par izlaidīgu un pagānisku, kurai nav vietas kristīgā un racionāla cilvēka dzīvē (Jansons 2010: 27). Tā par maskošānās tradīciju raksta etnologs Jānis Alberts Jansons 20. gadsimta 30. gados, analizējot 19. gadsimta un 20. gadsimta sākuma liecības par tradīcijām Latgalē. Arī 20. gadsimta beigās un 21. gadsimta sākumā ir atrodamas mutiskas liecības par šīm tradīcijām, kas pierāda, ka tām ir bijusi īpaša vieta latviešu tautas kultūrā. Tradīciju pētniecība nezaudē savu nozīmi arī mūsdienu multikulturālajā sabiedrībā, jo tā palīdz izprast lauku kultūrvides cilvēku dzīves filozofiju un saistību ar dabu.

Šī raksta mērķis ir analizēt divas Ziemassvētku maskošānās tradīcijas – *īšonu gradzēs* un *удму коледовать* [īt kaladnīkūs - tulk. I. D.]; kur Latvijā, tāpat kā citur pasaulē, *masku gājieni ir saistīti ar svētku un svinamām dienām* (Rancāne 2008: 217). Rakstā salīdzinošā aspektā tiek skatītas arī divas Lieldienu tradīcijas – *ходить по алелуя* [staigāt pa aleluja – tulk. I. D.] un *īt laluoiti*, kas vairākos aspektos ir saistītas ar kristīgās baznīcas tradīcijām, bet to pārmantošana ir notikusi ģimenē, zināšanas un prasmes nododot no paaudzes paaudzē.

Pētījuma gaitā ir skatīta tradīciju – *īšona gradzēs, идти коледовать, ходить по алелюя un it laluoti* – izcelsme, rituāli un sociālā nozīme. Tiek atklāts kopīgais un atšķirīgais tradīciju rituālajās norisēs.

Pētījuma hipotēze: analizējot Latgalē dzīvojošo etnisko grupu ziemas un pavasara cikla gadskārtu svētku rituālus, ir iespējams atklāt šo tradīciju sinkrētisma pazīmes, kas izpaužas divējādi: 1) kristīgās baznīcas un tautas (pagānisko) tradīciju sinkrētisms, 2) dažādu etnisko grupu tradīciju sinkrētisms.

Pētījuma pamatā ir Latviešu folkloras krātuves materiāli, kas iegūti 1940. gadā lauka pētījumos Kārsavā, un lauka pētījumu intervijas, ko veikusi raksta autore Ludzas un Krāslavas rajonos 2005.-2008. gadā (šobrīd Ludzas, Kārsavas, Ciblas, Zilupes un Krāslavas novadi). Teicēju atmiņas par minēto tradīciju sociālo nozīmi aptver informatīvi blīvu laika periodu: 20. gadsimta 30.-70. gadi. Iegūtās informācijas analīzei tiek izmantota salīdzinošā metode, kur lauka pētījumos iegūtie dati tiek salīdzināti ar publicēto avotu un literatūras materiāliem par Ziemassvētku maskošānās tradīcijas rituāliem un Lieldienu rituāliem. Pētījumā atsaucies uz nepublicētajiem avotiem ir dotas kā zemsvītras atsaucies lapas beigās, norādot teicējas uzvārdu, vārdu, dzimšanas gadu, intervijas vietu un laiku. Lauka pētījumu nepublicētie materiāli glabājas raksta autore personīgajā arhīvā.

Pētījuma teorētisko bāzi veido latviešu un poļu etnomuzikologu un folkloristu publikācijas. Nozīmīgu pētījumu par Lieldienu tradīcijām Polijā, Lietuvā un Baltkrievijā ir veicis etnomuzikologs Gustavs Juzala (*Gustaw Juzala*), kas savā publikācijā „Of Research into Easter Well-Wishing Carols in Poland and Lithuania” [„*No pētījuma par Lieldienu lūgšanu korāļiem Polijā un Lietuvā*” – tulk. I. D.] izmanto lauka pētījuma materiālus, Lietuvas, Polijas arhīvu materiālus un publicēto avotu (1933., 1937. g.) piemērus.

Latvijā plašāko pētījumu par maskām „Latviešu masku gājieni” 1933. gadā izstrādājis Jānis Alberts Jansons. 2010. gadā tas atkārtoti tiek izdots apgādā „Zinātne” (sast. Gatis Ozoliņš). Nozīmīgus pētījumus par ziemas un pavasara saulgriežu tradīcijām Latvijā ir izstrādājušas folkloriste Aīda Rancāne, etnomuzikoloģe Anda Beitāne, latviešu svētkus un svinamās dienas pētījuši ir Osvalds Līdeks, Edīte Olupe, Janīna Kursīte, Māra un Marģers Grīni u. c. folkloristi. Plašāku ieskatu par maskošānās rituālu sociālo nozīmi var skatīt raksta autore publikācijā „*Īšona gradzēs*” – sociālo aspektu izpausmes maskošānās rituālos Latgalē” (*VIA Latgalica*, 2008. Nr. 1, 174.–182. lpp.).

Lieldienu tradīciju izpēti Latgales pierobežā līdz šim nav veikta, arī iepriekš minētajos publicētajos avotos šādi tradīciju apraksti nav atrodami, tāpēc autore pētījums ir inovatīvs, bet tas nav pabeigts un ir tikai nopietnākas izpētes sākumstadijā.

Analizējot pieteiktās tradīcijas, nevar runāt par tiešu sinkrētismu (*Sinkrētisms (grieķu synkrētismos 'savienojums' (sākotnēji – divu naidīgu partiju apvienošanās pret trešo Krētas salā)*), *antropoloģijā – kultūru saskarsmes rezultātā radies atšķirīgu reliģisko tradīciju elementu savienojums; kristietības un dažādu vietējo ticējumu un paražu savijums (Baldunčiks 1999: 725)*), bet gan tikai par tā pazīmēm, kas, galvenokārt, vērojamas tradīciju hronoloģijā, rituālos un to dalībnieku etniskajā sastāvā.

Ziņas par tradīciju *uomu колодовать (īt kaladnīkūs, kaļaduos)* ir iegūtas lauka pētījumos Pasienes, Indras, Robežnieku pagastos. *Kaladnieku* rituālās darbības ir analogas *gradzēm* (Dukalska 2008: 177). Tā ir ziemas saulgriežu cikla tradīcija, kuras rituālus veica Ziemassvētku vakarā - 24. decembrī, kad kristīgās baznīcas tradīcijās ir klusākais vakars pirms Ziemassvētkiem.

Šo tradīciju rituālā un sociālā nozīme ir sgrabājusies līdz 20. gadsimta 60. gadiem, bet vēlāk tā vairs nav bijusi aktuāla lauku kultūrvidē vai tai bijušas tikai izklaides funkcijas. Teicējas (Helēna Kazinika, Valentīna Ulase u. c.) nemācēja izskaidrot, kāpēc pēc 60. gadiem šie rituāli vairs netika veikti, taču uzvēra, ka iešana čigānos ir saglabājusies arī „padomju gados”.

Latgales pierobežā 20. gadsimta 30. gados šo tradīciju ir aprakstījis etnologs un folklorists Jānis Alberts Jansons. Viņš raksta: *Veco ļaužu atmiņā, un arī tad tikai Latvijas pierobežas novados, kur bija jūtama liela poļu un krievu kultūras ietekme, vēl ir saglabājies apzīmējums „kaļedošana” (Jansons 2010: 59)*. J. A. Jansons min arī avotus, kuros par šo tradīciju ir atrodamas ziņas: „*Grāfiene C. fon Plātere Krāslavā ir pierakstījusi piecas interesantas dziesmas, kas tika dziedātas Ziemassvētku masku gājienos. (..) savāktās tautasdziesmas pēc viņas nāves ir publicējis G. fon Manteifelis-Ščoge žurnāla „Magazīna” 14. sējumā 1869. gadā.*

Piemēram:

Diwiancz braucia por' azaru,

Koļadu, Koļadu!

Boltus ļadus ļauziejdam;

Koļadu, koļadu!

Piec Diwienia Swata Mora,

Koļadu, koļadu!

Lipa ļopas kļostiejdama,

Koļadu, koļadu! (Jansons 2010: 50).

J. A. Jansona savāktajos materiālos ir ziņas, ka šīs dziesmas (..) tiek dziedātas ap Ziemassvētkiem un „*koļada*” nozīmē Jaungada vai Ziemassvētku dāvanu. Te tā ir vērsšanās pie

klātesošajiem mājas saimniekiem ar lūgumu pēc Ziemassvētku dāvanām (Jansons 2010: 50). Pēc J. A. Jansona publicētajiem materiāliem nevar noteikt, vai šī tradīcija ir bijusi raksturīga tikai latgaliešiem vai arī pierobežā dzīvojošajiem krieviem, poļiem un baltkrieviem. Taču 2008. gadā iegūtie lauka pētījuma materiāli liecina, ka šī tradīcija vairāk raksturīga ir Latgales pierobežā dzīvojošajiem baltkrieviem un poļiem. Teicēja Viktorija Krivenoka, stāstot par šo tradīciju, uzsver, ka (...) *te uz Ziemassvētkiem iet kaladniekos. (...) nāca, te kā robeža, nāca arī no turienes. (...) dzied pie loga (...) bez maskām, vienkārši atnāca. (...) dziedāja Dieva dziesmas, kad staigāja tikai pie loga dziedāja.* Jautāta, ko dziedāja, teicēja saka, ka paši izdomāja. Uz jautājumu, kad varēja iet kaladniekos, teicēja atbildēja, ka pirms pašiem Ziemassvētkiem 24. decembrī, tikai vienu dienu pirms Ziemassvētkiem (Krivenoka 2008).¹

Etnomuzikoloģe Anda Beitāne savos pētījumos atzīmē, ka *kaladuošana ir plaši izplatīta ne tikai Šķilbēnu, Baltinavas vai Viļakas pagasta teritorijā, bet vairāk vai mazāk atšķirīgās versijās un variantos arī citur Latgalē* (Beitāne 2009: 125). Tieši šajā tradīcijā *udmu коледовать* Latgales pierobežā parādās sinkrētisma pazīmes, kur kopā ir sajaukušās: 1) kristīgās katoļu baznīcas tradīcijas ar tautas tradīcijām, par ko liecina darbības laiks – 24. decembris, kas ir Ziemassvētku laiks pēc kristīgās baznīcas tradīcijas (Ziemas saulgrieži – 21. decembris); 2) dažādu etnisko grupu (latgaliešu, baltkrievu, poļu, krievu) Ziemassvētku tradīcijas.

Jau 20. gadsimta 30. gados J. A. Jansons savos pētījumos izteica šaubas par šīs tradīcijas izcelsmi: (...) *daži uzskata, ka šeit masku gājienos šis tas ir pārņemts no krieviem, jo šajā Latvijas daļā dzīvo daudz krievu. (...) Mūsu materiālu sniedzējs N. Ķaune saka, ka krievi šādus masku gājienu nemaz nepazīst: Ziemassvētku vakarā viņi gan iet „slavēt Kristu”, bet viņi neejot istabā, bet dziedot pie logiem ārā* (Jansons 2010: 135).

Pēc lauka pētījumu interviju materiāliem, var secināt, ka Ciblas, Pušmucovas, Mērdzenes un Blontu pagastos, bet pēc Latviešu folkloras krātuves materiālos atrodamajām ziņām arī Kārsavā un tās apkārtnē, piemēram, Salnavas pagastā, Ziemassvētkos tika iets *gradzēs*:

¹ *No intervijas Krivenoku Viktoriju (dz. 1913. gadā), Zilupes novada Pasienes pagasts, 2008. gada jūlijs*

Хозяюшка, добрый вечер

Колида, Колида!

Кишку с печи, колбасу с клети

Колида, Колида!

Пирог с плиты

Бутьлку с божницы

Колида, Колида!

Ранче сами выдумовали, это только сейчас по научному. Выносили колбасу и кровяную колбасу.

– А когда можно было ходить коледовать?

– Перед самим Рождеством на каляду, 24 декабря, только один день перед Рождеством.

Ziemassvētku vakorā pi lūgim dzīduoja nabadzeigi dzīduotuoji – gradzi. Tī dzīdūt, lyudzuos svātku duovonas: dasu, kilbasu, dasu, kilbasu, gradzin, gradzin (LFK 5 677).

Īšona gradzēs notikusi klusajā Ziemassvētku vakarā 24. decembrī, bet citas maskoto ļaužu grupas varējušas darboties, sākot tikai ar 25. decembri. *Gradzis* uzskatīja par pirmajiem Ziemassvētku vēstnešiem jeb Kristus dzimšanas vēstnešiem:

– *Kod guoja gradzēs?*

Zam svātkim, zam Zīmassvātkim. (..) Gradzis guoja pa vokoram, čīguoni pa dīnu varē it (Kazinika 2007).

Gradzēs iet tikai vidējās un vecākās paaudzes sievietes, apmēram no 40 gadu vecuma: *Kod gradzim īdeva svātku iedīņus – dasas, sīru, olu, boltmaizi, tod tī guoja otkon toluok, gradzis beja tikai sīvītes* (LFK 5677). Teicējas, galvenokārt, atceras bērnībā un jaunībā piedzīvoto, arī pašu dalību šajā rituālā 20. gadsimta 50.-60. gados. *Gradzēs* iet tikai sava pagasta vai vienas sādžas robežās.

Gradzēs, kā jau iepriekš minēts, sāk iet 24. decembra vakarā, kad satumst. Skrandainu ļaužu grupa netīrām sejām un kulēm pār plecu ierodas pie mājas loga vai durvīm, trokšņo un dzied dziesmas, lai pievērstu māju saimnieku uzmanību. Raksta autore pieļauj, ka līdz 20. gadsimta 60. gadiem tiek dziedātas Dieva dziesmas, bet vēlāk, tradīcijai transformējoties, tiek dziedātas dažādas dziesmas, arī *kaladņiku dzīsmis*, kur galvenais teksts ir:

Dasu, dasu,

Kilbasu, kilbasu,

Kaladō, kaladō (Ulase 2006).

Teicējas uzsver, ka *(..) gradzuo kilbasys, dasys (..) pi lūga, juos ustobā nago. Pīt pi lūga i suok raspevats [dziedāt – I. D.], nu saimnīks tod i starajetsja [cenšas – I. D.]. (..) gaidiem muoti, ka atīs i vysa kuo pīness. I tai i beja – ašņa dasys i vyss kas. Nivīns napalaide gradzis ar tukšom rūkom.*

– *Tod izīt, ka gradzis gaidie?*

– *Gaidie, tys taidš kai privyčejs [paraža, tradīcija – I. D.]* (Kazinika 2007)

No lauka pētījumu materiāliem var secināt, ka 20. gadsimta sākumā *īšonai gradzēs* vairāk ir sociāls raksturs un šo rituālu veica nabagmāju iedzīvotāji pārtikas iegūšanai Ziemassvētku galdam. Vēlāk, šai tradīcijai transformējoties un sajaucoties ar čigānos iešanas tradīciju, tā kļūst vairāk kā izklaides veids, bet saglabā rituāla pamatelementus, dalībnieku izskatu un rituālu veikšanas datumu-24. decembri.

Dziedāšanu pavada lēna dejošana, kas vairāk atgādina “mīcīšanos uz vietas”. 20. gadsimta 70. gados gradzu grupai dažkārt pievienojās arī kāds sādžas muzikants, kurš

spēlēja ermoņikas vai vijoli. Gradzes netiek aicinātas un neiet istabā, cienasts (desas, pīrāgi utt.) tiek iedots pa logu vai durvīm. Kā stāsta teicējas, tad rituāla ilgums ir atkarīgs no māju saimniekiem – pēc cik ilga laika tiek iznests Ziemassvētku cienasts (Dukalska 2008: 179).

Kā norāda teicēja Valentīna Ulase no Ciblas pagasta, tad gradzes podīt pi lūga i dzīd. Beja i latviskuos, i krīviskuos dzīdō, i vieļ ar garmani. Cyti dzīd Dīva dzīsmis, cyti častuškys. Saimiņki tod nas, ka ir dūt galeiti tī voi dasu kai iz svātku:

Dasu rastresom,

Kylbasu ponesom.

Dzīd lai vairuok dūt nu galis (Ulase 2006).

Arī šajā piemērā parādās sinkrētisma pazīmes, kur kristīgās baznīcas tradīcija mijiedarbojas ar tautas un pārklājas dažādu etnisko grupu tradīcijas.

Ziemassvētku tradīcijām (*īt gradzēs un udmi коледовать*) ir bijušas analogas funkcijas un rituāli, bet tajos piedalījušās dažādas etniskās grupas, līdz ar to atšķirīgi ir dziesmu teksti un rituālos lietotā valoda. Lai gan visos minētajos Latgales pierobežas pagastos dominē katoļticība, tieši valodas lietojums nosaka minēto tradīciju sinkrētisma pazīmes un to ietekmēšanos no citām (poļu, baltkrievu, krievu) etniskajām grupām, jo *kaladnieku* dziesmas var tikt izpildītas gan poļu, gan baltkrievu, gan latgaliešu valodā.

Līdzīgas sinkrētisma pazīmes ir vērojamas arī pavasara saulgriežu cikla tradīcijās – *ходить по алеуя* un *īt laluoti*. Veicot lauka pētījumus Latgales pierobežā – Pasienes, Indras, Robežnieku pagastos, ir konstatēts, ka specifiska ir bijusi tradīcija *ходить по алеуя*. Minētās tradīcijas rituālā un sociālā nozīme ir saglabājusies līdz pat 20. gadsimta 60. gadiem. Pēc 60. gadiem tradīcija vairs nav aktuāla, jo nav vairs aktīvu rituāla veicēju. Šobrīd par šo tradīciju ir saglabājušās tikai ziņas teicēju atmiņu stāstījumos, kas vēsta par teicēju piedzīvoto bērnības un jaunības gados.

Tradīcijas *ходить по алеуя* rituālajās darbībās var izšķirt trīs posmus: pulcēšanās un iešana no mājas uz māju, dziedāšana, kuru pavada neliela dejošana, kas atgādina vairāk „mīcīšanos uz vietas”, un cienasta saņemšana. Minētais rituāls tiek veikts Lielās piektdienas vakarā, kad katoļu baznīcas tradīcijās ir visklusākais laiks pirms kristīgo Lieldienu svētkiem. Tautas tradīcijās rituāla veicēji tiek uzskatīti par Lieldienu vēstnešiem, kas atnes Kristus augšāmcelšanās vēsti.

Tradīcijas nosaukums radies no dziedāto dziesmu piedziedājuma *aleuja* (Juzala 2009 125). Latgales pierobežā teicējas neatceras vairs dziesmu tekstus, kas tika izpildīti, bet atceras piedziedājumu, ar ko arī skaidro šīs tradīcijas nosaukumu.

Ходить по аллею dziedāšana tiek pavadīta ar dažādiem mūzikas instrumentiem: līdz 20. gadsimta 40. gadiem pie dziedājuma ir spēlēta vijole, pēc 40. gadiem – ir spēlētas ermoņikas. Izskaidrojums mūzikas instrumentu maiņai ir meklējams lauku muzicēšanas tradīcijas izmaiņās pēc 20. gadsimta 40. gadiem, kad laukos muzikantu grupās sāk pietrūkt vijolnieku.

Rituālā piedalījušas pārsvarā sievietes, vīrietis ir bijis muzikants. Sapulcējušās sākumā vienā mājā 3-4 sievietes un gājušas no mājas uz māju līdz pievienojušas citas dalībnieces un muzikants. Parasti ir piedalījušies 7-8 dalībnieki. Dalībniekiem līdzi ir bijušas kules un grozi, iegūtā cienasta salikšanai. Dalībniekus aicinājuši istabā un dziedāts ticis tikai istabā. Rituāla dalībnieki tika cienāti ar Lieldienām raksturīgiem ēdieniem, līdzi cienastam devuši olas (Mosejonoka 2008).

Pasienes pagastā tiek pieminēta vēl viena pavasara saulgriežu cikla tradīcija: *īt laluoiti*, kas domājams ir analoga tradīcijai *ходить по аллею*. Ziņas par šo tradīciju ir atrodamas arī Latviešu folkloras krātuves materiālos, ko, veicot pētījumus par maskošānās tradīcijām, piemin Aīda Rancāne (...) *laulobņiki jeb laulovņiki gājuši Lieldienās (masku grupa Asūnes pagastā, laulobņiki pārgērbusies staigājot apkārt Lieldienas svētkos (LFK 1640, 5498, Rancāne 2008: 217)*.

Minētās tradīcijas Latgalē praktiski nav pētītas, tāpēc no iegūtajiem materiāliem ir grūti izdarīt aptverošus secinājumus par kristīgo un tautas tradīciju sinkrētismu, jo liecības ir iegūtas nevis no rituālu tiešajiem dalībniekiem, bet tikai pasīvajiem vērotājiem. Salīdzinot Folkloras krātuves materiālu par *laulobņikim* un lauka pētījuma materiālu par tradīciju *īt laluoiti*, var secināt, ka tās ir analogas tradīcijas, tikai Folkloras krātuves materiāls atspoguļo senāku tradīcijas slāni, bet teicējas atmiņas fiksē 20. gadsimta vidus tradīciju jeb senākā slāņa tradīcijas paliekas.

Poļu etnomuzikologs Gustavs Juzala analogas tradīcijas ir fiksējis Baltkrievijā, Pielahijas (*Podlachia*) reģionā Polijā un Viļņas reģionā, kur Lieldienu korāļus dzied, staigājot no mājas uz māju no kristīgo Lieldienu svētdienas vakara līdz nākamajai dienai. Viļņas reģionā šīs dziesmas poļi dēvē par *lalymki* vai *alalymki*, lietuvieši – par *lalinkos*, bet Baltkrievijā šīs žanra dziesmas sauc par *valachobniye pyesni*, savukārt Pielahijas reģionā tās dēvē par *piesni wloczbnie*. Pašu staigāšanas rituālu no mājas uz māju sauca par *chodzenie z lalymko, chozdenie po woloczebnemu*, bet Lietuvā šo rituālu apzīmē ar vārdu *laluoti*.

G. Juzala norāda, ka Lieldienu korāļu dziesmas ir viens no nedaudzajiem žanriem, ko izpilda neprecētu vīriešu grupas. Šo grupu nosaukumi dažādās vietās ir atšķirīgi: *lalykowniki, olowniki, alaūniki, woczebniki, walaūniki i lalownicy* baltkrievu un poļu valodā, un Lietuvā *lalauninkai* (Juzala 2009: 135).

Salīdzinot Latgales pierobežā fiksēto tradīciju rituālus, var tikai nojaust par šo rituālu pirmavotiem, kas meklējami poļu, baltkrievu vai lietuviešu tradicionālajā kultūrā.

Analizējot pētījumā minētās ziemas un pavasara saulgriežu cikla tradīcijas, var izšķirt piecas kopīgas pazīmes rituālajās darbībās: pulcēšanās grupā pa 7-8 cilvēkiem, staigāšana „no mājas uz māju”, dziedāšana, kur dziesmām raksturīgi refrēni (piedziedājumi), lēna dejošana jeb „mīcīšanās uz vietas” un cienasta saņemšana. Līdzība saskatāma arī rituālu izpildītājos: tradicionāli tās ir bijušas gados vecākas sievietes un muzikants vīrietis. Līdz 20. gadsimta 50.-60. gadiem rituālos piedalījušies pārsvarā trūcīgie lauku kultūrvides iedzīvotāji. Pēc 60. gadiem šīm tradīcijām piemīt vairāk izklaides funkcijas. Mūzikas (dziesmu teksti un melodijas) repertuārs tiek pārmantots ģimenē mutvārdu ceļā.

Sinkrētisma pazīmes parādās, pirmkārt, kristīgās baznīcas un tautas tradīciju mijiedarbībā. Tās raksturo:

- 1) tradīciju rituālu izpildes laiks, kas pakārtots kristīgās baznīcas svētku kalendāram, nevis dabas saulgriežu ciklam;
- 2) mūzikas repertuārs, kad teicēji nešķir tautsdziesmas no kristīgās baznīcas dziesmām, saucot tās par Dieva dziesmām;
- 3) funkcionalitāte, kur rituālu veicēji ir Kristus dzimšanas (Ziemassvētkos) un augšāmcelšanās (Lieldienās) vēsts pirmie nesāji.

Izteiktas ir arī dažādu etnisko grupu tradīciju sinkrētisma pazīmes, ko nosaka:

- 1) Latgales pierobežā dzīvojošās etniskās grupas un to izveidotā kultūrvide;
- 2) valodas lietojums, līdz ar to dziesmu tekstu un mūzikas repertuāra mijiedarbība;
- 3) personīgā pieredze un ģimenē mantotā tradīcija.

AVOTI

Teicējas :

Krivenoka Viktorija (dz. 1913). Intervija Zilupes novada Pasienes pagasts, 2008. gada jūlijs.

Kazinika Helēna (dz. 1928). Intervija Ludzas rajona Pušmucova, 2007. gada septembris.

Mosejonoka Ludmila (dz. 1940). Zilupes novads Pasiene, 2008. gada jūlijs.

Ulase Valentīna (dz. 1927). Intervija Ludzas rajona Cibla, 2006. gada decembris.

Latviešu folkloras krātuves materiāli 1940, 5677.

LITERATŪRA

Baldunčiks, Juris (red., 1999). *Svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Jumava.

Beitāne, Anda (2009). *Vēlīnās izcelsmes vokālā daudz balsība latviešu tradicionālajā mūzikā*. Rīga: Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūts.

Dukaļska, Iveta (2008). „Īšona gradzēs” – sociālo aspektu izpausmes maskošanās rituālos Latgalē. *VIA Latgalica. Humanitāro zinātņu žurnāls*. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola. 174–182.

Rancāne, Aīda (2008). Latviešu tradicionālās maskas – laika atjaunotājas pārejas ritos. *Letonica*. Rīga: LFMI. 215–231.

Jansons, Jānis Alberts (2010). *Latviešu masku gājieni*. Rīga: Zinātne.

Juzala, Gustaw (2009). Of Research into Easter Well-wishing Carols in Poland and Lithuania. *Traditional Musical Cultures in Central-Eastren Europe. Ecclesiastical and Folk Transmission*. Warsaw: University of Warsaw, Polish Academy of Sciences. <http://books.google.lv/books>. Resurss aprakstīts 22.01.2011.